

11.1 Allmennmedisinsk Forskning Ryfylke (AFR) (1990–1992)

Michael 2022; 19: Supplement 29, 325–30.

Mange allmennleger i Ryfylke fungerte som praksisveiledere i allmennmedisin og tok imot studenter i utplassering på slutten av 1980-tallet. Flere av dem tok også kontakt med instituttet for støtte til ulike ideer innen fagutvikling og forskning. Instituttet, på sin side, hadde en uttalt målsetting om å fremme praksisnær klinisk forskning i regionen. Allmennmedisinsk Forskning Ryfylke (AFR) ble opprettet i 1990 som et toårig prøveprosjekt i samarbeid mellom Hjelmeland kommune og Universitetet i Bergen. AFR skulle være en forbindelseslinje for forskning og undervisning mellom hverdagsmedisinsk virksomhet i Ryfylke og akademisk allmennmedisin ved UiB.

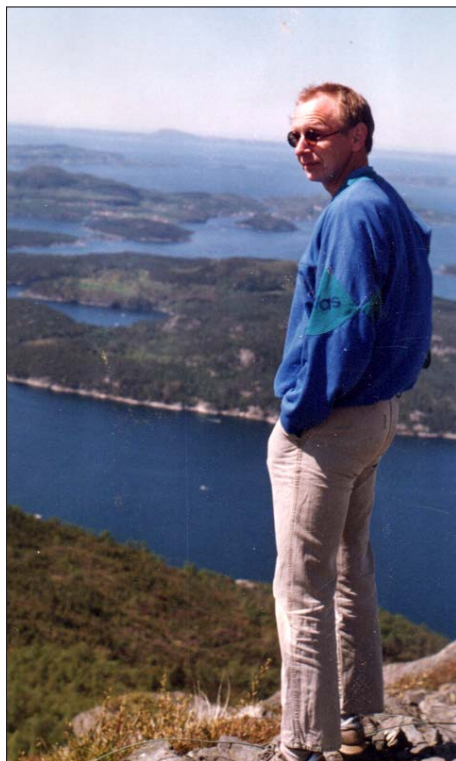
Fra midten av 1980-tallet var allmennmedisinsk forskning inne i en løfterik utvikling i Norge. Satsingstiltak som korttidsstipend (AFU-stipend) og kvalitetssikringsfond fra Legeforeningen samt et eget forskningsprogram for allmennmedisin fra Norges allmennvitenskapelige forskningsråd bidro til rekruttering og kvalitetssikring av forskning. Det var etablert institutter for allmenn- eller samfunnsmedisin ved alle de fire medisinske fakultetene. Ved instituttet i Bergen var det en uttalt målsetting å fremme praksisnær klinisk forskning. Utgangspunktet var at allmennmedisinsk forskning trenger nærhet til praksis for å bevare bakkekontakten i undervisning og forskning, samtidig som allmennmedisinsk praksis trenger nærhet til det akademiske miljøet for å drive utredning, praksisevaluering og kritisk vitenskapelig tenkemåte. Kombinasjonen av teori og praksis skulle bidra til hverdagsnær studentundervisning, reise relevante problemstillinger for forskning og fungere som stimulerende vaksinasjon mot utbrenthet og faglig isolering for allmennlegene.

Faginteresserte allmennleger i Ryfylke

På begynnelsen av 1990-tallet var primærhelsetjenesten i Ryfylke preget av stedstilhørighet og stabilitet. Mange allmennleger kom selv fra området, og de fleste hadde vært lenge i sine praksiser. Fra midten av 1980-tallet hadde John Nessa i Hjelmeland (figur 1) en tilknytning til Institutt for allmennmedisin i Bergen, først som hjelpelærer og etter hvert som doktorgradsstipendiat med veiledning fra Kirsti Malterud.

Allmennlegene i regionen hadde lenge hatt to organiserte samlingspunkter (Ryfylke legeguppe og Indre Ryfylke legeguppe), der flere av deltakerne var engasjert i fagutviklings- og prosjektarbeid. De fleste av allmennlegene i Ryfylke fungerte som praksislærere ved UiB og tok imot studenter i utplasing i allmennpraksis i femte studieår. Fire av praksislærerne hadde dessuten deltatt som gruppeledere ved UiBs kurs i klinisk kommunikasjon for studentene i tredje studieår, med Nessa som en sentral ressursperson. Gruppelederne dannet en samarbeidsgruppe for å utvikle det faglige grunnlaget for arbeidet med kommunikasjonskurset. I tillegg hadde flere allmennleger kontaktet instituttet i Bergen med ulike prosjektideer.

Figur 1: John Nessa var kommunelege i Hjelmeland og sauebonde på Bratthetland i Fister der han vokste opp. Han har alltid vært fascinert av samhandlingen mellom allmennlegen og pasienten, spesielt de kommunikative aspektene. I sitt doktorgradsprosjekt «Språkleg og nær-språkleg samhandling i allmennmedisin» gjorde han teori og metode fra språkfilosofi, litteraturvitenskap og vitenskapsteori relevant for utvikling av ny allmennmedisinsk kunnskap med forskning på sentrale kliniske problemstillinger. I alle år har Nessa også vært en sentral nøkkelperson for fagutvikling, kvalitetsarbeid og kollegialt fellesskap blant allmennlegene i Ryfylke. Dette ble utgangspunktet for etablering av Allmennmedisinsk Forsking Ryfylke, med en profil der et mangfold av praksisnære prosjekter og ideer fikk inspirasjon og støtte. Foto: Kirsti Malterud, 1989.

I dette miljøet utviklet det seg grunnlag og behov for et organisert lokalt samlingspunkt omkring felles interesser for allmennmedisinsk teori og praksis. Nessa tok initiativ til kontakt med Hjelmeland kommune, som viste seg svært imøtekommende når det gjaldt tilrettelegging av rammebetingelser og infrastruktur, som blant annet ga adgang for kolleger fra andre kommuner til å søke og innhente vitenskapelig litteratur. Med utgangspunkt i det eksisterende samarbeidet mellom Nessa og Malterud, stilte instituttet kompetanse og veiledningsressurser til rådighet.

Avtale mellom UiB og Hjelmeland kommune

Allmennmedisinsk Forskning Ryfylke (AFR) ble deretter opprettet i 1990 som et toårig prøveprosjekt i et samarbeid mellom Hjelmeland kommune og Universitetet i Bergen. En formell avtale ble undertegnet 12. juni 1990 mellom Hjelmeland kommune (ordfører Håkon Helgøy) og UiB (instituttstyrer Steinar Hunskaar og forskningsdirektør Kristen Haugland).

AFR ble ledet av en styringsgruppe der begge parter var representert – Hjelmeland kommune ved helse- og sosialsjef Oliver Hausberg og pleie- og omsorgsleder Kristian Hausken, og instituttet ved Nessa og Malterud.

Figur 2: Fra AFRs åpningsseminar «Fra ide til prosjekt I» i Hjelmeland 11. mai 1990. Fra venstre: John Nessa, Kirsti Malterud og Håkon Helgøy (ordfører i Hjelmeland). Foto: Bygdaposten for Hjelmeland

Formålet med tiltaket var å fremme kvalitetsutvikling i primærhelsetjenesten i regionen ved å stimulere til systematisk faglig selvrefleksjon i allmennpraksis, bygge opp en fagkultur med vitenskapelig tenkemåte som grunnlag og stimulere til initiering, koordinering og kvalitetssikring av større og mindre lokale forskningsprosjekt. AFR skulle være en forbindelseslinje mellom hverdagsmedisinsk virksomhet og akademisk allmennmedisin ved å levere impulser og korrektiv angående forskning og undervisningen i allmennmedisin ved UiB (figur 2).

Hjelmeland kommune stilte lokaler og kontorteknisk bistand til rådighet, og instituttet bidro med vitenskapelige ressurser i form av veiledning

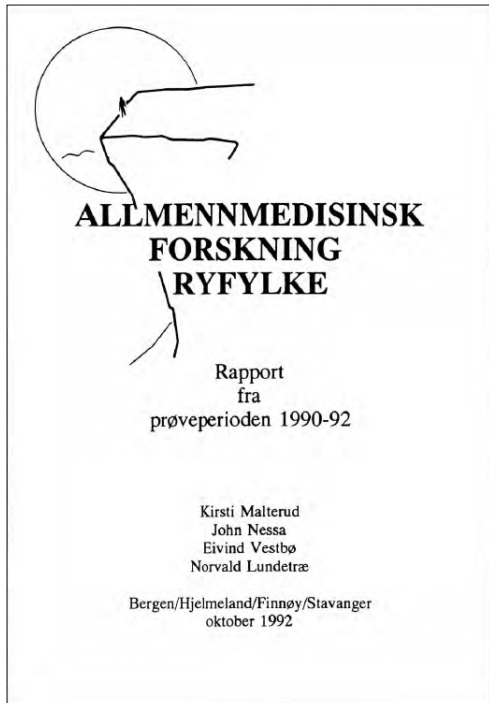
og undervisning. AFR ble drevet som en lavkostnadsvirksomhet. I prøveperioden bevilget Hjelmeland kommune 15.000 kroner til drift, og Legeforeningen bevilget 20.000 kroner til instituttet for formålet. Helselaget i Hjelmeland bevilget midler til innkjøp av en pc til AFR.

Stor faglig aktivitet

Prosjektarbeid, fordypningstema og veiledning

Rapporten fra prøveperioden 1990–92 forteller at AFR fungerte som katalysator for en rekke ulike prosjekter (figur 3). Mange var innen fagutvikling og forskning, med 12 pågående prosjekter, hvorav flere resulterte i ulike typer av publikasjoner (se eksempler nedenfor). Det var også ulike fordypningstemaer (Ti tema med kompetanseutvikling og formidling).

Kvalitetssikring av små og store prosjekter i form av vitenskapelige veiledning var høyt prioritert. Malterud hadde hovedansvar for veiledning, med faste veiledningsdager på Hjelmeland helsesenter 1–2 ganger per halvår, supplert med enkelte veiledningsmøter i Stavanger og Bergen. Allmennlege Egil H. Lehmann i Haugesund var statistisk rådgiver i flere prosjekter. Leger fra regionen deltok i studentundervisningen i Bergen.

Figur 3: Forsiden av sluttrapporten for AFR fra 1992. Prøveprosjektet ble evaluert og vurdert som vellykket. Spesielt demonstrerte prøveperioden det faglige vekstpotensialet i virksomheten «Tematisk fordypning». Denne virksomheten, som engasjerte mange kolleger i faglige aktiviteter, ville i liten grad vært synlig ut fra tradisjonelle akademiske kriterier som publikasjoner og merittering. Noen av temaene utviklet seg til videreføring i form av mer forpliktende prosjektarbeid, men i mange tilfelle ville det vært direkte galt å regne dette som et mål. Tegning: Olav Thorsen.

Kurs og seminarer

I tillegg til prosjektarbeid innen forskning og fagutvikling ble det arrangert en rekke kurs og seminarer:

- *Fra ide til prosjekt I+II+III.* Dette var innføringsseminarer om forskning i allmennpraksis beregnet på leger uten forskningserfaring og uten krav til videre forskningsinnsats. Seminarene hadde 12–25 deltakere og tok utgangspunkt i deltakernes egne prosjekter. Målgruppen var allmennleger i Ryfylke, men seminarene hadde også gjester fra andre faggrupper og andre deler av Rogaland.
- *Kvalitative metoder i nordisk allmennmedisinsk forskning.* Dette var et avansert forskerkurs med bred nordisk deltakelse, arrangert i Hjelmeland av AFR i samarbeid med Nordisk arbeidsgruppe for kvalitativ forskning i allmennmedisin. Seminaret hadde 16 deltakere og ble finansiert av forskerutdanningsmidler fra Nordisk Råd.
- *Lokalsamfunnspsykiatri i primærhelsetjenesten.* Dette var et tverrfaglig dagsseminar i Hjelmeland for 40 helse- og sosialarbeidere i kommunehelsetjenesten.
- *Allmennmedisinsk forskning.* Dette var et dagsseminar i Stavanger med 12 deltakere om forskningsmetode og planlegging. Seminaret omfattet også grunnlagsarbeid og datainnsamling for prosjektet «En modell for kvalitetssikring av konsultasjonen ved hjelp av tilbakemelding fra pasienten» (Jøssang, 1995).
- *Oppstartseminar – Lokus-prosjektet.* Dette var et arbeidsseminar for metodegruppen i det samfunnsmedisinske Lokusprosjektet, arrangert på Finnøy i samarbeid med AFR.
- *Interaksjonskurs.* I samarbeid med høyskolelektor Finn Egil Tønnesen ved Stavanger lærarhøgskule etablerte AFR en gruppe bestående av 8–10 allmennleger som i løpet av ett år gjennomførte seks møter av tre timers varighet. Formålet var å skape samarbeidsklima for systematisering av mellommenneskelige erfaringer fra legearbeid og knytte disse opp mot refleksjon og teori fra filosofi og etikk.

Samtlige seminarer ble søkt godkjent med tellende kurs timer til spesialiteten i allmennmedisin, og Legeforeningens Fond II finansierte dermed kursdeltakernes utgifter.

God evaluering, men ingen videreføring

Aktivitetene ga inspirasjon, kvalitet og bredde til allmennmedisinsk arbeid i regionen gjennom mange år (figur 3). AFR ble foreslått som permanent tiltak administrert av Ryfylkerådet, styrt av et fagråd som i 1992 besto av

Eivind Vestbø (leder), Norvald Lundetræ, Nessa og Malterud. Det lyktes imidlertid ikke å skaffe finansiering til videreføring, og den organiserte faglige virksomheten ble derfor gradvis trappet ned og avsluttet. AFR har imidlertid gitt rike faglige renter, og regionen har fortsatt et sterkt fagmiljø.

Litteratur

- Malterud K. Forskning og fagutvikling utenfor allfarvei. Allmennmedisinsk Forskning Ryfylke. *Utposten*; 1990; 19 (7): 268-9.
- Malterud K, Nessa J, Vestbø E, Lundetræ N. *Allmennmedisinsk Forskning Ryfylke – Rapport fra prøveperioden 1990–92*. Bergen: Universitetet i Bergen/Institutt for samfunnsmedisinske fag, 1992.
- Stenklev NC. Pilotprosjekt i allmennmedisinsk forskning. *Tidsskr Nor Lægeforen* 1990; 110: 1736.
- Vestbø E. Gode vekstvilkår for allmennmedisinsk forskning. *Utposten* 1990; 19 (8): 312-313.

Litteratur II: Eksempler på publikasjoner fra ulike AFR-prosjekter

- Bråtveit A, Malterud K. Nedre luftvegsinfeksjoner hjå eldre over 70 år i Finnøy kommune. Ei retrospektiv undersøkning av insidens, handsaming og utcome. *Tidsskr Nor Lægeforen* 1992; 112: 2751-2.
- Bråtveit A. Kan forvitenskap* føra til vitenskap? *Utposten* 1992; 21 (2); 64-5.
- Hanstad AM, Malterud K. Når mannlige pasienter foretrekker kvinnelig lege. I: *Abstracts*. Oslo: 7. Nordiske kongress i allmennmedisin, 1991: 73.
- Hausken MF. Diabetesomsorg i allmennpraksis. Sammendrag fra Nidaroskongressen 1991. *Utposten* 1992; 21 (3).
- Jøssang O, Malterud K, Lundetræ N. Bedre konsultasjoner – med pasientens hjelp. En metode for kvalitetssikring i allmennpraksis. *Tidsskr Nor Lægeforen* 1995; 115: 3120-4.
- Lehmann EH. Legevaktkonsultasjoner. Eigenkontroll ved hjelp av anonymt spørjeskjema. *Utposten* 1990; 19 (8): 314-8.
- Nessa J, Malterud K. Discourse analysis in general practice: A sociolinguistic approach. *Fam Pract* 1990; 7: 77-83.
- Nessa J. Allmennmedisinsk teori og praksis – Interaksjon i Stavanger. *Utposten* 1992; 21: (7/8): 303.
- Nessa J. *Talk as medical work. Discourse analysis of patient-doctor communication in general practice*. Doktoravhandling. Bergen: Universitetet i Bergen, 1999.
- Vestbø E. «Tror du dette hjelper, doktor?» *Utposten* 1990; 19 (2): 52-5.